

Segon Congrés d'Estudis de l'Horta Nord

Guía

Crèdits

Coordinació: Josep Vicent Frechina

Comissió Organitzadora: Josep Vicent Castelló, Pilar Ferriol, Albert Ferrer, Ignasi Mangué, Mercé Resurrección, Mateu Rodrigo, Alexandre Ros, Joan Lluís Sanxis, Vicent Sales, Josep Maria Verdú.

Coordinació d'Activitats Paraleles:

Intercanvi d'Instituts de Secundària: Josep Vicent Castelló

Exposició Reial Séquia de Montcada: Vicent Sales i Ignasi Mangué

Fira d'Entitats Comarcals: Alexandre Ros

Organitzen: Centre d'Estudis de l'Horta Nord – Ajuntament de Vinalesa

Col·laboren: Séquia Reial de Montcada, Federació d'Instituts Comarcals del País Valencià, CEFIRE de Godella, Ajuntament d'Albalat dels Sorells, Ajuntament d'Alboraia, Ajuntament d'Alfara del Patriarca, Ajuntament de Bonrepòs i Mirambell, Ajuntament de Godella (Regidoria de Cultura), Ajuntament de Massamagrell, Ajuntament de Meliana, Ajuntament de Montcada (Regidoria de Cultura), Ajuntament de Museros, Ajuntament de Paterna (Regidoria de Cultura), Ajuntament del Puig (Fundació Municipal per la Cultura i l'Educació).

PROGRAMA

Dijous 3 d'abril

20:00 Taula Redona: *La Llei d'Ordenació del Territori i les seua aplicació a la protecció de l'Horta.*

Moderador: Josep Vicent Frechina

Participants:

Antonio Montiel

Advocat, membre de la associació Per l'Horta i promotor de la Iniciativa Legislativa Popular per a la protecció de l'Horta

Joan Olmos

Doctor Enginyer de Camins, professor de la Universitat Politècnica de València i expert en Urbanisme

Joan Ramon Peris

Enginyer Tècnic Agrícola, Director del Departament de Formació de la Unió de Llaureadors i director de la Fundació IVIFA

Divendres 4 d'abril

18:00 Lectura de comunicacions: Arqueologia

Josep Maria Burriel

La muntanya del Tos Pelat (Montcada-Bétera). La potencialitat patrimonial d'un possible parc cultural.

Roser Orero

La restauración cerámica como hecho de la historia de Paterna

19:30 Inauguració Oficial del Congrés

Josep Maria Verdú

President del Centre d'Estudis de l'Horta Nord

Julio Martínez Blat

Alcalde-President de l'Ajuntament de Vinalesa

Representant de la Universitat

20:00 Conferència Inaugural

Ricardo Franch

El conreu de la morera i les iniciatives per a la millora de la filatura i el torçut de la seda en el segle XVIII: el caràcter pioner de la fàbrica de Vinalesa

21:00 Inauguració de l'exposició *La Séquia Reial de Montcada*

Vi d'honor

Dissabte 5 d'abril

9:30 Lectura de comunicacions: Història Medieval

Francesc Cardells

Ordenació territorial de l'Edat Mitjana

Francesc Cardells i Verónica Muñoz
Patologia i higiene dels llauradors valencians en l'Edat Mitjana

Josep-Marí Gómez i Lozano
L'Annunciata de Porta Coeli, una efímera fundació cartoixana en l'Horta de València

10:45 Descans

11:00 Lectura de comunicacions: Història Moderna i Contemporània

Emilio Callado
Forajidos retraídos y clérigos malhechores en l'Horta valenciana del seiscientos

Josep Vicent Castelló
La població de l'Horta Nord al segle XVIII: una aproximació

Emma Dunia Vidal
La Cartoixa de Vall de Crist: presència del senyoriu eclesiàstic a Vinalesa a la fi de l'antic règim

12:15 Descans

12:30 Lectura de comunicacions: Història Contemporània

Mateo San Segundo
Las actas del Ayuntamiento de Godella como fuente histórica. Aproximación a la historia de Godella a través de las actas del Consejo Municipal

Jordi Vicent Durà
Godella durant la transició: la revista Godayla

13:20 Lectura de comunicacions: Medi Natural

Juan Ramon Vázquez, Xavier Albiach i Eva Maria Vázquez
Catàleg florístic de Meliana

16:00 Lectura de comunicacions: Art i Patrimoni

Pablo González Tornel
Francisco Padilla y la arquitectura valenciana en torno a 1700

Concha Ridaura Cumplido
El fotògraf Mario Guillamón. Els palaus a l'Horta Nord en la seva obra

Pablo Cisneros
Apuntes a la obra arquitectónica de Fray Francisco de Santa Bárbara en la Iglesia de San Miguel Arcángel de Burjassot

Alexandre Ros - Comissió de Patrimoni Monumental CEHN
Una proposta de registre del patrimoni monumental de l'Horta Nord

17:30 Descans

17:45 Lectura de comunicacions: El regadiu i la Reial Séquia de Montcada

Antoni Garcia Osuna
Les pissarres d'atandadors: ús viu del malnom a l'Horta Nord

Antoni Garcia Osuna
Una aproximació a la malnonímia de l'Horta Nord: els malnoms als cadastres de la Séquia Reial de Montcada

Andreu Martínez i Ignasi Mangué
La Reial Séquia de Montcada: Història de la Institució i de la seua producció documental

19:00 Descans

19:15 Taula Redona: *El futur del regadiu a l'Horta Nord*

Moderador: Vicent Sales

Participants:

Carles Sanchis

Centre Valencià d'Estudis del Regadiu. Universitat Politècnica de València

Marc Ferri

Llicenciat en Història

Vicent Ortega

Secretari de la Séquia Reial de Montcada

Diumenge 6 d'abril

9:45 Lectura de comunicacions: Llengua i Literatura

Emili Casanova

La llengua del Dr. Faustí Barberà

Presentació del llibre de Joan Lluís Sanxis, *Fraseologia popular inspirada en el món agrícola i religiós*.

10:20 Lectura de comunicacions: Cultura popular

Pedro García Pilán

Los múltiples nosotros del nosotros. Construcción identitaria y niveles de significación en la Semana Santa Marinera de València

Josep Vicent Frechina

Civilització urbana contra memòria rural. Canvis recents en els usos festius de l'Horta: l'exemple de la cordà.

11:10 Descans

11:30 Lectura de comunicacions: Geografia i Sociologia

Josep Vicent Pérez Cosín

Velles necessitats i noves ocupacions: anàlisi de la dependència a l'estructura social de Vinalesa

Patricia Córcoles Tamarit i Josep E. Pardo Pascual

Anàlisi de l'evolució del procés d'urbanització de l'Horta Nord entre 1987 i 2000 a partir d'imatges Landsat

12:20 Lectura de comunicacions: Agricultura

Ignacio García Ferrandis

Propuesta de un parque agrario en la Huerta periurbana de València

12:45 Ponència

Javier García Gómez i Yolanda Amasifuén Ruiz

L'Horta de València como espacio educativo

13:45 Cloenda

President del CEHN – Alcalde de Vinalesa

ACTIVITATS PARAL·LELES

Tot el congrés

- Exposició *La Reial Séquia de Montcada*
- Llibreria de l'Horta Nord

Divendres 4 abril

- Jornada d'intercanvi entre Instituts de Secundària

Diumenge 6 d'abril

- Fira d'entitats comarcals

RESUMS DE LES COMUNICACIONS

LA MUNTANYA DE TOS PELAT (MONTCADA-BÉTERA) LA POTENCIALITAT PATRIMONIAL D'UN POSSIBLE PARC CULTURAL

Josep Maria Burriel Alberich

Amb aquesta comunicació volem mostrar de forma resumida els valors patrimonials que a hores d'ara atresora la muntanya de Tos Pelat (Montcada-Bétera), és a dir, la seua potencialitat cultural, i per altra banda volem proposar una cobertura legal, que garantisca la conservació i l'aprofitament social dels valors que s'integren en la muntanya.

LA RESTAURACIÓN CERÁMICA COMO HECHO RECUPERADOR DE LA HISTORIA DE PATERNA

Roser Otero Escrich

Cada vegada que un jaciment arqueològic ix a la llum, una part de la nostra història que ha romàs oculta es fa evident. En el cas de Paterna, la ceràmica, element identitari del poble des de l'antiguitat, és la base de la recuperació històrica. Si el paper de l'arqueòleg-historiador és descobrir i estudiar el material d'excavació, el del restaurador és tornar a la peça la seua aparença original i d'aquesta manera conservar, protegir i difondre el patrimoni cultural. El restaurador ha de respectar, amb molta cura, la forma i aparença de l'objecte, sense aportar novetats que no corresponguen a l'obra tractada i prioritant la conservació a la restauració.

El tema d'aquesta comunicació és, precisament, desenvolupar els criteris, mètodes i presentació de les peces ceràmiques restaurades, des de la seua extracció als jaciments arqueològics de Paterna (Olleries Majors i Menors), fins a la seua exposició en el Museu Municipal de Ceràmica de Paterna.

El primer pas després de l'excavació de les ceràmiques, és l'eliminació del gros de la terra i altres deixalles pròpies de l'extracció. A continuació es classifiquen els fragments i s'agrupen tots aquells que corresponen a una mateixa peça. És a partir d'aquest moment —a no ser que la peça necessite una consolidació prèvia— quan el restaurador prossegueix el procés, utilitzant tots els mitjans que calga per dignificar la peça ceràmica i aportar-li una consolidació tant en la seua estructura com en la seua reintegració cromàtica, i tenint present que cal que estiga preparada per a futures exposicions itinerants.

ORDENACIÓ TERRITORIAL DE L'EDAT MITJANA

Francesc Cardells Martí

Una part de la tesi doctoral de l'autor va estar dedicada a l'ordenació del territori de València. El terme de València naix de la modificació de les alqueries islàmiques, racionalitzant els assentaments per motius polítics, estratègics i econòmics. Es consolida una xarxa de llocs de poblament de reialenc i de senyoriu caracteritzat per la reducció numèrica, la distribució en franges i l'extensió superficial dels termes de secà.

Els tres nivells d'ordenació política-administrativa són:

1. La ciutat de València, separada pel perímetre de la muralla dels ravals urbans.
2. La particular contribució, que aglutina entitats locals menors i termes on la ciutat té la jurisdicció alta i baixa, i els llocs de reialenc. En línies generals està constituïda per una espai delimitat per fronteres imaginàries que parteixen de les creus de Carraixet, Mislata, camí de Sant Vicent i Grau de la Mar.
3. El terme general de València, territori on la ciutat exerceix l'alta jurisdicció. Es configura al llarg del XIII, instituïda pels Furs i entra en col·lisió puntual amb termes veïns com Morvedre o Alzira.

Capítol a banda mereix la zona que coneguem com horta de València, protegida del pas del ramat, terme descriptiu de caràcter topogràfic, però no polític. Una zona d'abundants recursos agrícoles, que fa referència a la superfície irrigada.

PATOLOGIA I HIGIENE DELS LLAURADORS VALENCIANS DE L'EDAT MITJANA

Francisco Cardells Martí i Verónica Muñoz Mañez

Els autors tenen per objectiu relacionar la vida quotidiana dels llauradors baixmedievals del terme de València, en particular de l'Horta, amb les seues malalties tant infecto-contagioses com les relacionades amb les deficiències alimentàries, portant una proposta de investigació interdisciplinària que combina les branques històriques i les sanitàries.

Al respecte s'han estudiat fonts arxivístiques, sobre tot inventaris provinents de protocols notarial, a més de diversos llistats del Manual de Consells de l'Ajuntament de València, per tal d'analitzar la cultura material dels veïns de l'Horta, interpretant-la a partir de les publicacions d'història (història de la medicina i de l'albeiteria), veterinària (zoonosis), microbiologia (bacteries, virus i paràsits), nutrició (deficiències) i infermeria (simptomatologia de les malalties).

La primera part de l'exposició se centra en l'alimentació dels llauradors de l'Horta, de base frumentària (blat) combinat amb llegums; comportava deficiències de derivats lactis i de carn, que tenien com cossos de risc les dones embarassades i els xiquets. Així mateix, l'aigua que utilitzaven per a beure i cuinar provenia de pous que generalment contenien una notable quantitat de microorganismes patògens que eren desconeguts per a l'època i provocaven malalties com còlera, febra tifoidea, disenteria ...

La segona part estudia la transmissió de microorganismes degut a la convivència dels llauradors amb animals, sobretot bèsties de càrrega i llaurança, cas del cavall, i altres d'ús alimentari, en especial gallinàcies.

Finalment, cal destacar la mancança d'higiene, en utilitzar la mateixa font de plats per a menjar i constatar l'escassetat d'utensilis com ganivets i culleres, el que facilitava la propagació de les malalties entre els membres residents a la mateixa casa.

L'ANNUNCIATA DE PORTA COELI, UNA EFÍMERA FUNDACIÓ CARTOIXANA EN L'HORTA DE MARXALENES (VALÈNCIA)

Josep-Marí Gómez i Lozano

La tercera fundació valenciana dels monjos de Sant Bru, vuitena de la antiga Província cartoixana de Catalunya i dotzena d'Espanya fou l'efímera cartoixa de l'*Annunciata de Porta Coeli*. Fundada el 1442 per Jaume Perfeta, aquest cenobi s'emplaçà a una milla fora de les muralles de València al terme de Marxalenes.

La seua creació tingué lloc gràcies, per un costat, a la donació d'unes possessions i rendes realitzada pel ric mercader Perfeta i, per l'altre, a la intercessió duta a terme en el seu antic monestir pel seu ex-conrer fra Joan de Nea —que aleshores ho era de Montalegre i es trobava a València—, per a que *Porta Coeli* acceptara dita donació.

Jaume Perfeta volgué adaptar a la vida monàstica cartoixana algun edifici o edificis —segurament el batan dit d'En Ferrada— del complex de Na Mallada, també conegut per lo *Real de Na Guascona*. Estava situat molt prop del partidor i immediat a les llengües de Rambla i Algirós, junt a l'antic convent cistercenc femení de la Sàidia, a l'horta de Marxalenes. Posteriorment, aquesta edificació —desapareguda la vida cartoixana i transformada la seua fàbrica a l'ús agroindustrial—, passa a ser el molí de Misser Bas.

Poc de temps dura l'*Annunciata* puix, encara que arriba a tindre dos rectors i a comptar amb el recolzament de Maria de Castella, l'esposa del rei d'Aragó Alfons el Magnànim, tres anys després de la seua fundació, el pare Francesc Maresme presentà la seua renúncia davant la mateixa reina que tant havia contribuït a la seua creació. Ja fóra pels inconvenients o penallitats que passaven els cartoixans, o per falta de rendes per a la seua subsistència, o bé per la seua situació tan pròxima a un nucli urbà que no permetia el retir i la soledat tan propis de l'Orde, el ben cert és que el 1445 el Capítol general cartoixà ordenà renunciar al projecte de l'*Annunciata* i suprimí la seua comunitat.

Els edificis que componien la modesta capella i les dependències (celles i oficines) habilitades per a cartoixa en el batan de Jaume Perfeta —segurament l'únic que tindria aquest pobre cenobi— foren transformades a l'ús agroindustrial sense que sapiem exactament la seua localització. Esborrat hui en dia tot vestigi de molí i pràcticament d'horta en la zona del barri de

Marxalenes de l'actual València on antigament se situa la cartoixa de l'*Annunciata*, la seua ubicació aproximada ve delimitada pel perímetre que defineixen les dues vulgars illes compreses entre el carrers de Màlaga (al nord), Doctor Olóriz (a l'est), Arquebisbe Fabián y Fuero (al sud) i avinguda de Burjassot (a l'oest).

FORAJIDOS RETRAÍDOS Y CLÉRIGOS MALHECHORES EN L'HORTA VALENCIA DEL SEISCIENTOS

Emilio Callado Aquestla

Al llarg del segle XVII i dins de la tendència general europea al reforçament del poder estatal, la corona hispànica seguiria intensificant la seua agressiva política d'assetjament a la jurisdicció privilegiada de l'Església, fet que coincidiria en València amb uns moments especialment crítics per al nostre Regne de llavors, assolat per la misèria i l'agreujament radical de les tensions socials emmascarades en un dels fenòmens més característics de l'època: el bandolerisme. La coartada dels sobirans per a continuar amb aquest setge no seria altra que l'obstacle que, segons ells, suposava l'Església valenciana a qualsevol programa orientat al restabliment de l'ordre social i, així doncs, també al recte govern de la Monarquia. No es tractava tant de que un grapat mal comptat de clergues valencians, arrossegats de manera inevitable per l'ambient revoltat d'aleshores, actuara en connivència amb el món delictiu tot mantenint contactes amb bandolers, delinqüents i gents de mal viure o participant-hi directament, com de la persistència dels desavantatges derivats de la desmesurada extensió del *privilegium fori*, l'excessiu recurs al dret d'asil i la responsabilitat d'un i altre factor en el fracàs dels plans repressius reials executats pels virreis.

La present comunicació, integrada en un projecte d'investigació molt més ampli, pretén analitzar aquest fenomen en el marc geogràfic concret de la comarca de l'Horta, un dels més destacats escenaris de tan singular contesa.

LA POBLACIÓ DE L'HORTA NORD AL SEGLE XVIII: UNA APROXIMACIÓ

Josep Vicent Castelló Ballester

L'evolució i caracterització de la població valenciana del set-cents fou objecte, fa poques dècades, d'un intens debat, del qual foren protagonistes destacats Eugenio Burriel i Francisco Bustelo, centrat en la quantificació del creixement demogràfic a la centúria i les raons que el motivaren.

Durant els darrers vint anys diverses investigacions, auspiciades, entre altres, per Jose Manuel Pérez García i Manuel Ardit, des del Departament d'Història Moderna de la Universitat de València, i per Joan Serafí Bernat i Miquel Àngel Badenes, des del Seminari d'Estudis sobre la Població del País Valencià, han resolt aquesta polèmica.

En l'actualitat la pràctica totalitat de xifres oferides pels censos de l'època ha sigut objecte d'estudi, crítica i publicació. Així mateix gran part dels registres de les parròquies valencianes han sigut buidats i analitzats en alguna mesura.

L'Horta Nord, gràcies a l'esforç de diversos estudiosos, ha format part d'aquests estudis, realitzats a nivell de País Valencià, en una mesura ben destacada. Actualment disposem de xifres de naixements, batejos i matrimonis de les parròquies d'Alboraia, Almàssera, Benimaclet, Bonrepòs, Burjassot, Massamagrell, Meliana, Puçol, Rafelbunyol i Tavernes. Si atenem a la Guia d'Arxius de la Província de València, només algunes sèries de Montcada i la Pobla de Farnals queden per buidar per extraure tota la informació demogràfica significativa de les parròquies de la nostra comarca. Així, doncs, la combinació de dades censals i parroquials de les fonts esmentades ha permés realitzar aproximacions molt exactes respecte del volum de població existent a l'Horta Nord al llarg del segle XVIII.

Per una altra banda, els estudis d'Estrella Garrido sobre Meliana i de José Manuel Pérez García sobre Benimaclet han permés un acostament notable a l'estructuració familiar que estigué a la base del creixement que manifesten els registres abans esmentats.

Cal dir, no obstant, que, malgrat aquestes investigacions, part dels seus fruits no han arribat en la mesura que haguera estat desitjable, no ja al públic en general, sinó tan sols als historiadors locals de la comarca. L'excel·lent tesi doctoral d'Estrella Garrido no s'ha editat, gran part dels estudis esmentats s'han editat en revistes o congressos de fora de la nostra comarca i, fins i tot, del País Valencià. Per altra banda, en ocasions l'extracció de les dades demogràfiques no s'ha acompanyat del necessari estudi anàliti i interpretatiu.

L'article que es presenta pretén, en primer lloc, aproximar els investigadors de l'Horta a una historiografia de gran qualitat generada sobre la nostra comarca i gairebé desconeguda; en segon lloc, analitzar des de nous punts de vista algunes fonts publicades, però poc estudiades, que aporten informació sobre les crisis demogràfiques i la distribució territorial del creixement demogràfic a la nostra comarca; i, per últim, traure a la llum algunes dades inèdites extretes per l'autor de l'arxiu parroquial de Meliana.

LA CARTOIXA DE VALL DE CRIST: PRESENCIA DEL SENYORIU ECLESIASTIC A VINALESA A LA FI DE L'ANTIC RÈGIM

Emma Dunia Vidal Prades

L'anàlisi de les estructures econòmiques, socials i polítiques de l'Antic Règim partint d'un senyoriu eclesiaístic ens apropa a l'estudi d'una part d'aquest senyoriu establert a Vinalesa on es donen a conèixer una sèrie d'elements bàsics dels sistemes d'explotació utilitzats en aquest període. Conèixer els mecanismes usats per a l'obtenció de la renda ens aproparà a saber com era d'important la jurisdicció dins d'un senyoriu i què va representar l'abolició d'aquest. El període estudiat està immers en un procés de desamortització que va provocar l'abandó de la Cartoixa en diverses ocasions. L'administració dels bens pertanyents a l'abadenc, seran tornats en totes les ocasions que torna l'absolutisme i ells desenvoluparen mecanismes per tal d'aconseguir que se tornaren a pagar les rendes.

LAS ACTAS DEL AYUNTAMIENTO DE GODELLA COMO FUENTE HISTÓRICA. APROXIMACIÓN A LA HISTORIA DE GODELLA A TRAVÉS DE LAS ACTAS DEL CONSEJO MUNICIPAL (1936-1939)

Mateo San Segundo García

La comunicació tindrà com a base el treball que he realitzat sobre les Actes del Consell Municipal de Godella en els anys de la Guerra Civil (1936-1939). De la lectura de les Actes he obtingut les dades suficients per a traçar un primer esbós històric dels esdeveniments més importants que tingueren lloc durant aquells anys en la localitat, per exemple pel que fa al funcionament de l'Ajuntament, la seua composició i la seua relació amb les forces polítiques del poble, qüestions relatives a l'abastament, l'ensenyament, la construcció del nou cementiri, la casa del castell, el nom dels carrers, etc. Es tracta, doncs, d'una visió històrica, però també humana, de tot allò que s'hi esdevingué en aquells anys. Aquesta visió, tanmateix, és parcial atés que prové d'una única font i, per tant, cal completar-la amb altres investigacions. També pretenc aportar en la comunicació la metodologia que he utilitzat per a realitzar el treball i que pot servir per a totes les Actes dels Ajuntaments com a font històrica. Finalment, apuntarem la possibilitat d'una aplicació pedagògica d'aquest tema, en principi per als nivells de quart d'ESO i/o els cursos de Batxillerat, per mitjà de l'elaboració del material didàctic apropiat.

GODELLA DURANT LA TRANSICIÓ: LA REVISTA GODAYLA

Jordi Vicent Durà Martínez

El període de la nostra història més recent conegut com Transició Democràtica és, en l'actualitat, un centre d'interés i de debat que ja ens ha aportat una gran quantitat i diversitat de bibliografia ja al respecte. Generalment en aquesta ha primat la contemplació de la globalitat del procés polític a nivell estatal sobre les seues particularitats en altres àmbits, entre ells el local.

La revista *Godayla*, una publicació de caràcter local que tingué vida durant el període comprés entre els anys 1976 i 1985, ens aporta una visió des d'una òptica singular: testimoniant allò que transcorria en la societat godellera i manifestant un particular posicionament front al transcurs dels esdeveniments. Els seus 23 números, amb una periodicitat regular, i amb una destacada continuïtat dels seus protagonistes, són una oportunitat excepcional per tal de rastrejar l'evolució de la vida local que pocs municipis poden presentar.

L'objectiu de la comunicació serà oferir, mitjançant l'anàlisi dels continguts de la revista, els trets que l'autor considera més significatius d'aquells temps de canvis durant els quals es va definir un nou marc de relacions polítiques i socials.

CATÀLEG FLORÍSTIC DE MELIANA

Juan Ramón Vázquez, Xavier Albiach i Eva Maria Vázquez

En aquesta comunicació es pretén donar una relació de les diferents plantes vasculares silvestres que es poden trobar al terme de Meliana, ja que entenem que constitueixen un patrimoni natural que pel seu desconeixement o menyspreu ens passa totalment desapercbut. A més a més, pensem que Meliana constitueix un bon exemple representatiu de la nostra comarca, en reunir en el seu terme municipal diferents hàbitats com ara la platja i l'horta.

Les diferents espècies s'agrupen per famílies i per ordre alfabètic. En aquesta relació es fa també una breu descripció del lloc on es poden trobar així com dels noms que es donen a les plantes a aquesta comarca.

FRANCISCO PADILLA Y LA ARQUITECTURA VALENCIANA EN TORNO A 1700

Pablo González Tornel

Francisco Padilla és, segurament, un dels arquitectes més importants de València en l'època barroca. Autor de les esglésies conventuals dels monestirs de Betlem i Sant Doménec en València, de les parroquials de Meliana, Alboraya i Benaguasil o partícip de la façana principal de la Catedral de València, la seua figura es troba poc atesa probablement per l'ombra del seu coetani i de vegades rival Juan Pérez Castiel.

Amb aquesta comunicació es pretén recuperar la seua figura i analitzar certs components de la seua arquitectura per mitjà, especialment, de l'anàlisi de les capitulacions d'una de les seues obres més importants, la parroquial d'Alboraya.

De la reflexió sobre el contracte d'Alboraya i de la seua confrontació amb l'obra construïda s'infereixen algunes tendències que al voltant del 1700 es trobaven latents en alguns arquitectes valencians. D'una banda, la consciència històrica de la pròpia arquitectura que porta a la revalorització del gòtic com a estil i com a tècnica. I d'altra, l'ennobliment de la pràctica arquitectònica mitjançant l'assimilació d'un llenguatge concret de l'arquitectura que orienta la pràctica constructiva cap a pressupòsits intel·lectuals allunyats de la concepció gremial.

Tot això no s'explica sense una formació prèvia de l'arquitecte, formació vinculada al medi *novator* valencià en el qual s'estava gestant una concepció científica i desprejudiciada de l'arquitectura tal i com la sancionaria Tomàs Vicent Tosca anys més tard en el seu *Compendio Mathematico*.

APUNTES A LA OBRA ARQUITECTÓNICA DE FRAY FRANCISCO DE SANTA BÁRBARA EN LA IGLESIA DE SAN MIGUEL ARCÁNGEL DE BURJASSOT

Pablo Cisneros Álvarez

L'activitat dels frares arquitectes en l'àmbit del barroc valencià va ser molt destacada. Aquests frares, que compaginaven la seua tasca arquitectònica amb l'espiritual, realitzaren obres en les quals assimilaren la cultura constructiva "moderna" de l'època, no circumscrita, únicament, al llenguatge estricte de l'ordenació clàssica. Amb una formació teòrica i constructiva important, no empreneren les seues obres exclusivament en l'àrea on exercien els seus vots, ans al contrari, l'activitat d'aquests religiosos molt sovint va eixir fora dels recintes conventuals. Aquesta mobilitat facilità que, en algunes de les seues obres, s'apreciaren elements estranys en la realitat arquitectònica valenciana del moment.

En aquest treball ens centrarem en l'obra de Fra Francisco de Santa Bàrbara en l'església parroquial de Sant Miquel Arcàngel de Burjassot

EL FOTÒGRAF MARIO GUILLAMÓN. ELS PALAUS A L'HORTA NORD EN LA SEVA OBRA

Concha Ridaura Cimplido

Qui va ésser Mario Guillamón? Quina importància té la seua obra fotogràfica en la història del País Valencià? Aquest article pretén donar a conèixer l'obra i la biografia d'aquest fotògraf, posant èmfasi en l'Horta Nord i els seus palaus. L'article aclarirà on està el fons de Guillamón,

quina es la seva temàtica i l'aportació que el fons pot tindre com a document gràfic i estètic per als investigadors.

UNA PROPOSTA DE REGISTRE DEL PATRIMONI MONUMENTAL DE L'HORTA NORD

Alexandre Ros i Ros – Comissió de Patrimoni Monumental del CEHN

Vull presentar en aquest segon congrés d'estudis una proposta de registre del patrimoni monumental de la comarca, dins del marc del treball que ve desenvolupant la Comissió de Patrimoni del Centre d'Estudis de l'Horta Nord (CEHN), tot i continuant d'alguna manera el contingut de la comunicació presentada en el primer congrés. Si aleshores fèiem una primera aproximació al patrimoni protegit sota la figura legal dels Béns d'Interés Cultural, ara oferim un primer registre d'una part important del patrimoni monumental, amb l'objectiu d'aprofundir en el seu coneixement sistemàtic, des de la reunió en un document dels elements que l'integren, sabedors també, des d'ara mateix, de la necessitat d'una revisió constant i d'una actualització profunda de les dades reunides.

El registre es configura com el conjunt de les llistes de béns monumentals de cada poble de la comarca, elaborat a partir d'un treball de camp personal, el maneig de la cada vegada major bibliografia existent i les indicacions de persones bones coneixedores del seu entorn. Si és cert que la seua confecció respon a una inquietud personal per conèixer el patrimoni, també ho és que la compartim moltes persones i entitats públiques i privades, raó per la qual estime que la projecció de les dades recollides pot consistir en la delimitació del que poguera ser objecte d'inventaris i catalogacions posteriors. La comunicació, des d'una perspectiva general, posa sobre la taula referències suficients per a reflexionar al voltant de la vàlua, diversitat i riquesa d'aqueix patrimoni, de la seua existència com a bé comú amb trets diferencials i característics, esperonant nos a endinsar-nos en la tasca del seu estudi, difusió, recuperació i dignificació, amb la mirada posada en la transmissió en les millors condicions possibles a les generacions futures.

LES PISSARRES D'ATANDADORS: ÚS VIU DEL MALNOM A L'HORTA NORD

Antoni Garcia i Osuna

La present comunicació aplega l'anàlisi del material onomàstic escrit a les pissarres d'atandadors del reg de les séquies de Tormos, Mestalla, Rascanya i, en una part molt reduïda (les Cases de Bàrcena i Meliana), la séquia reial de Montcada. Han estat al voltant d'una seixantena de pissarres.

La tasca seguida ha estat la següent: primerament, el censament dels punts d'atandament i el buidatge sistemàtic, almenys, una vegada per setmana i tot al llarg d'un any (concretament hem dedicat els anys 1997, 1998 i 1999, tot i que tenim anotacions que arribem fins el 2002); a tal efecte, confeccionarem circuits d'una vintena de quilòmetres recorreguts amb bicicleta (*mens sana in corpore sano*).

Simultàniament, ha estat elaborada una base de dades on es classificava el corpus lingüístic: minoritàriament, topònims (noms de quadrats, parades, torns, braços, rolls,...) i missatges curts; i, majoritàriament, han estat els antropònims simples (prenoms, cognoms, hipocorístics i malnoms) o amb una gran varietat combinatòria de tots quatre.

Han estat avaluats els percentatges obtinguts; centrant-nos en l'aparició de malnoms i hipocorístics o les combinacions d'aquests dos amb prenoms i cognoms podem xifrar-los en prop d'un 65% l'ús del malnom, sol o amb combinació.

La comunicació, a més del llistat alfabètic dels malnoms, presenta un assaig de classificació lògico-semàntica, una relació dels fenòmens lingüístics referits al valencià de l'Horta i altres detalls de caire sociolingüístic, com ara la llengua emprada en el missatges, tant de les autoritats de govern de les séquies com dels llauradors entre si.

UNA APROXIMACIÓ A LA MALNONÍMIA DE L'HORTA NORD: ELS MALNOMS ALS CADASTRES DE LA SÉQUIA REIAL DE MONTCADA

Antoni Garcia Osuna

La present comunicació presenta el resultat del buidatge dels quaderns del Cadastre de Propietaris de la séquia reial de Montcada i que encara recolza i aclareix les fitxes

informatitzades de principi dels anys noranta. El "cadastre" amb la filiació dels propietaris i arrendataris era el complement dels mapes topogràfics alçats per l'arquitecte Mariano Peset i Aleixandre (germà del malograt rector de la Universitat de València Joan B. Peset i Aleixandre) a mitjans dels anys 30; cada mapa pertany a un polígon que bé pot correspondre's amb un terme municipal o amb part del terme amb l'expressió de les parcel·les i llur nombre d'identificació corresponent al llistat del "cadastre".

S'han conservat 26 quaderns elaborats entre els anys 1946 i 1956; d'aquests, set estan manuscrits i constitueixen borradors (Paterna, Alfara, Vinalesa, Foios, la Pobla de Farnals, Albalat i Montcada); 14 quaderns més es presenten mecanografiats i constitueixen el "Cadastre" definitiu (Quart de Poblet, Godella, Montcada, Vinalesa, Almàssera, Bonrepòs, Massalfassar, Massamagrell-extremal, Meliana-extremal, la Pobla de Farnals (jovedat i extremal), Albuixec-extremal, Puçol (jovedat i extremal)). Encara, però, cal afegir cinc quaderns més pertanyents a les "Citacions a Tribunal" que abasten de 1937 a 1960 (on apareixen llauradors de pobles sense reg directe de la Séquia Reial). Malauradament, no s'han conservat els quaderns pertanyents a Burjassot, Rocafort, Borbotó, Massarrojos, Benifaraig, Carpesa, Meliana-jovedat, Albuixec-jovedat, Museros, Massamagrell-jovedat, Rafelbunyol i El Puig.

Amb els més de dos mil cinc-cents registres de malnoms referits a tots els pobles de l'Horta Nord, aquest recull podria ser el punt de partida d'un aplec exhaustiu de la malnonímia comarcal tot seguint el projecte de la Societat d'Onomàstica exposat pel professor Emili Casanova en la ponència "El patrimoni oral valencià" (*L'aportació de les comarques al patrimoni valencià*, 2002).

De més a més, exposem el disseny d'una aplicació informàtica (base de dades Access) per tal de sistematitzar els reculls de malnoms que es facen o bé que ja hagen estat publicats a l'àmbit de l'Horta Nord: Alboraià (1996), Benicalap (1996), Beniferri (1997), Burjassot (1997), Tavernes Blanques (1999) i Vinalesa (1992).

LA REIAL SÉQUIA DE MONTCADA: HISTÒRIA DE LA INSTITUCIÓ I DE LA SEUA PRODUCCIÓ DOCUMENTAL

Andreu Martínez i Arnal i Ignasi Mangué i Alférez

Una vegada més, l'interés per l'estudi de les qüestions relacionades amb la distribució i ús de l'aigua per al reg, dins l'Horta de València, ens condueix a parar atenció en un dels regadius valencians que a hores d'ara es troba en vies de desaparició, donat l'irrefrenable avanç urbanitzador que viu la nostra comarca als darrers anys. Fet i fet, parlem de la Reial Séquia de Montcada, un espai geogràfic i humà, entre Paterna i Puçol, on l'economia i cultura de l'aigua han resultat fonamentals per al desenvolupament del sector agrari, alhora que impregnaven el teixit social de les comunitats rurals d'aquest territori.

Si el nostre anterior treball dedicat a la Séquia de Rascanya, constituïa un colp d'ull a les pulsions de conflictivitat hidràulica en l'Horta del vuit-cents, en la present comunicació ens centrarem en esbrinar l'estructura i organització interna —administrativa, governativa i jurisdiccional— de la Comuna de Montcada a través de la seua història, amb especial èmfasi als canvis i transformacions que s'han produït als darrers segles.

En aquest sentit, el nostre objectiu pretén ser un acostament a la història institucional de la séquia —origen, evolució i desenvolupament—, tot situant la documentació per ella generada en les activitats i funcions definides pel seu context com a comunitat de regants de l'Horta de València adscrita al Riu Túria. Així doncs, farem un repàs de les dades que hem estret en l'anàlisi de la documentació conservada en el propi arxiu de la Reial Séquia de Montcada.

L'anàlisi indicat, ens permetrà reflectir dins d'aquest Congrés, no només alguns aspectes de la producció documental de l'esmentada séquia, sino també, i de forma intrínseca, la història d'aquesta institució com tal.

FAUSTÍ BARBERÀ, COL LABORADOR DEL DCVB D'ALCOVER, I AUTOR DE "LA CAUSA Y EL REMEY DE LA DECADENCIA PRESENT D'ESpanya"

Emili Casanova

Faustí Barberà (Alaquàs, 1850-València-1924,) fou un metge brillant i innovador, iniciador dels estudis d'Història de la Medicina —editor del *Llibre de Macer*— i creador de la *Revista de Ciències Mèdiques* (1899-1924) i un gran valencianista: estudiós de Carles Ros, vicepresident de *Lo Rat Penat* (1901), fundador de la *Societat Regionalista Nova*, en 1907, membre del Centre de Cultura

Valenciana i autor de diverses obres políticossocials i mèdiques en valencià. Tot açò és conegut. El que no ho és, és la seua preocupació per la llengua, que el va fer actuar d'informador del DCVB i de les obres de l'Institut d'Estudis Catalans i l'ús proselitista que féu en la vida diària del valencià, en un ambient com el mèdic, molt castellanitzat, com Rodrigo Pertegàs va destacar: *"Pero principal y ordinariamente en la santa empresa de aleccionar al pueblo se servía de la propia lengua del pueblo que es la que mejor comprende y conoce, y para que su lengua fuera pura, castiza y atrayente, procuraba perfeccionarse en ella, familiarizándose con la lectura y estudio de los clásicos, cuya sintaxis y ortografía se asimila para transmitirla a los demás, empleando un vocabulario claro del que excluía las palabras que por arcaicas, son de difícil inteligencia y las voces, frases y giros exóticos, y los que, poco cultos, y mal sonantes, le desnaturalizan, afean y corrompen"*.

Per això, ara pretenc ací donar a conèixer 1) la seua col·laboració amb Alcover, i 2) publicar-ne una obra inèdita perquè es veja la seua llengua i idees.

LOS MÚLTIPLES NOSOTROS DEL NOSOTROS. CONSTRUCCIÓN IDENTITARIA Y NIVELES DE SIGNIFICACIÓN EN LA SEMANA SANTA MARINERA DE VALÈNCIA

Pedro García Pilán

L'objectiu de la comunicació és aprofundir en l'estudi del ritual festiu com a camp de significats, centrant-nos de manera especial en la seua força com a productor i reproductor d'identitats. Per a això es pren l'exemple de la Setmana Santa Marinera de València, que se celebra en els barris del Cabanyal, Canyamelar i el Grau —els antics Poble Nou de la Mar i Vila-nova del Grau, municipis independents fins el 1898. El text es divideix en dues parts:

En la primera, es repassa el procés d'identificació dels habitants del Marítim valencià amb la Setmana Santa com a festa gran pròpia i diferenciada. Amb tal finalitat, partim de textos del segle XIX i principis del XX, com els de Castellanos de Losada (1847) i, especialment, de Blasco Ibáñez (*Flor de Mayo*, 1895) i Morales San Martín (1907), els quals, des de perspectives que oscil·len entre el miserabilisme i el populisme, contribueixen a la definició d'una identitat, l'expressió de la qual per mitjà de la festa serà reassimilada i resignificada a partir dels anys vint, fixant-s'hi una ortodòxia festiva ja amb el nacionalcatolicisme.

En la segona part, s'intenta superar una visió excessivament unívoca del ritual, buscant-se de manera especial els múltiples nivells d'identitat que poden actuar al seu si. Des d'una perspectiva teòrica que intenta basar-se en autors com Pierre Bourdieu —el ritual com a camp de forces i significats— i, més específicament, en l'antropòleg Isidoro Moreno, s'analitzen els múltiples nivells d'identitat que actuen al si de la Setmana Santa Marinera: des de les formes més difuses (identitat subgrupal), fins les més explícites (identitat grupal, comunal i supracomunal). Arribats a aquest punt, es fa evident l'ambigua relació d'aquests barris vers la ciutat de València que, en un nivell d'identitat encara titubejant, comença a definir com a pròpia la festa (procés que va lligat a la seua patrimonialització). Finalment, s'esbossa la possibilitat de definir nivells d'identitat encara més incipients com serien les comunitats escòpiques i desterritorialitzades, creades de manera virtual per la creixent presència de la festa en els distints mitjans de comunicació. S'intenta sempre posar de manifest el caràcter obert, ambigu i rarament unívoc del ritual, els distints nivells de significació del qual poden, segons el moment, incloure, juxtaposar-se o entrar en oberta competència amb els altres.

CIVILITZACIÓ URBANA CONTRA MEMÒRIA RURAL. CANVIS RECENTS EN ELS USOS FESTIUS DE L'HORTA: L'EXEMPLE DE LA CORDÀ

Josep Vicent Frechina

En els darrers trenta anys l'Horta ha experimentat unes profundes transformacions socioeconòmiques en el que ha estat una fulgurant transició de comarca rural a àrea metropolitana de la ciutat de València. Aquesta transició ha modificat de molt diverses maneres la vida quotidiana dels habitants dels nostres pobles i ha tingut una especial incidència en els usos festius. En la present comunicació analitzarem aquests canvis tot centrant la nostra atenció en una modalitat festiva que l'arribada d'allò que podríem anomenar "civilització urbana" està condemnant a la desaparició: la cordà de coets. I ho farem contrastant la forma de celebrar-la en tres pobles que ocupen estadis força diferents en el procés de transició rural-urbà: Massalfassar, on la cordà encara se celebra en la seua forma tradicional; Rafelbunyol que ocuparia una zona intermèdia en el procés i Paterna, poble esdevingut metròpoli, que ha viscut

amb certes tensions i violència l'adaptació als usos festius imposats per la "civilització". Tot plegat ho inserirem en un marc teòric molt més ample, manllevat dels treballs de Giddens i Beck sobre les conseqüències del que ells anomenen modernitat reflexiva que, als pobles de l'Horta, adopta una morfologia en certa mesura singular.

VELLES NECESSITATS I NOVES OCUPACIONS: ANÀLISI DE LA DEPENDÈNCIA A L'ESTRUCTURA SOCIAL DE VINALESA

Josep Vicent Pérez Cosín

L'atenció a les necessitats que presenten les persones majors fins i tot quan son dependents, i la cura dels més menuts, podem afirmar que son unes "velles" necessitats que tota estructura social ha tingut que integrar a tot arreu del món; i en totes les cultures conegudes. Aquestes "velles" necessitats, majoritàriament eren representades socialment com necessitats familiars, ja que la seua satisfacció depenia en gran mesura de les famílies, en el sentit més extens del concepte de família. Estava molt mal considerat la pèrdua de l'entorn familiar i la intervenció de les institucions (públiques o privades) caritatives o benèfiques.

Després de la transició democràtica a l'Estat Espanyol, el canvi social arribà a les estructures familiars: a més de les transformacions de la configuració de les famílies (d'extenses a nuclears), també hi hagué canvi de funcions dintre del seu si. Aleshores les "velles" necessitats de majors dependents i de menuts dependents, passaren a considerar-se necessitats socials, ja no com processos de satisfacció caritatius o benèfics sinó com demandes socials que reivindiquen una intervenció pública per part de les Administracions competents.

Als últims anys, les "velles" necessitats, ara socials, d'atenció als majors i menuts dependents, per un procés de complexitat creixent de les estructures socials, especialment de les famílies i dels mercats Locals de treball, representen socialment un "nou" jaciment d'ocupació o un nou espai ocupacional per donar satisfacció a les "velles" necessitats, que avui nomenem serveis socials personals o serveis personals o serveis d'atenció a domicili o serveis d'atenció familiar, que impliquen a persones treballadores com nous professionals i com noves ocupacions. Com que els serveis públics no son universals i l'evidència de la incompatibilitat de la vida familiar i la vida laboral és evident, abans de que aquestes noves professions siguen reconegudes han sigut incloses en la nomenada economia submergida.

A hores d'ara, després d'un procés de formació ocupacional i del reconeixement com nous jaciments, als serveis personals cal afrontar-los des de l'economia social, des de l'economia solidària i, en menor mesura, des de l'economia de mercat competitiu. Els recursos socials locals intermediaris, com els centres de dia, acompanyats d'una xarxa d'ajuda a domicili professional, son l'alternativa a les necessitats d'atenció de les persones majors dependents i un respir per a les estructures familiars que suporten les tasques laborals al temps que la responsabilitat de la cura dels seus membres.

ANÀLISI DE L'EVOLUCIÓ DEL PROCÉS D'URBANITZACIÓ DE L'HORTA NORD ENTRE 1987 I 2000 A PARTIR D'IMATGES LANDSAT

Patricia Córcoles Tamarit i Josep E. Pardo Pascual

Es presenten els resultats preliminars d'un estudi sobre el procés d'urbanització viscut a l'Horta Nord durant la dècada dels noranta. S'avaluen, per tant, els canvis en el tipus de coberta superficial: d'àrea no urbanitzada (camps d'horta, tarongers o zones amb matolls) a zona urbanitzada (tant per a usos residencials com industrials).

El treball presenta com a novetat metodològica la utilització de les imatges TM i ETM del satèl·lit Landsat el que permet automatitzar en bona mesura els processos d'anàlisi i redueix significativament la subjectivitat en la delimitació dels canvis observats. S'han emprat tècniques de classificació digital d'imatge per determinar els tipus de cobertes superficials, reduint el treball d'interpretació visual només a la fase de validació dels resultats. S'han analitzat imatges corresponents als anys 1987, 1993, 1997 i 2000 cobrint amb elles la major part de la comarca (encara que han quedat fora algunes zones del nord).

El treball s'estructura en tres fases: en la primera es descriu la metodologia emprada, així com el grau de precisió al que s'ha aplegat en la identificació del tipus de coberta superficial del territori per a cada imatge analitzada. En la segona, es presenten els resultats obtinguts que mostren la profunda modificació paisatgística a la qual ha estat sotmesa la comarca durant la

dècada dels noranta. S'avaluen ací, per un costat, els canvis globals sobre el conjunt de cada terme municipal, i per l'altre, s'analitzen els canvis específics observats en cadascun dels principals nuclis urbans. En la tercera fase s'estudien les principals limitacions del mètode emprat: resulta de gran interès per a la detecció dels canvis de paisatge als nuclis urbans compactes, encara que presenta dificultats greus per a detectar les urbanitzacions amb coberta arbòria (com passa a bona part de la zona occidental de la comarca).

PROPUESTA DE UN PARQUE AGRARIO EN LA HUERTA PERIURBANA DE VALENCIA

Ignacio Garcia Ferrandis

Actualment existeixen una sèrie de problemes que fan com més va més difícil la supervivència de l'Horta històrica de València. La importància d'aquesta ha estat posada de manifest per intel·lectuals, científics, enginyers i institucions com el Consell Valencià de Cultura. El present treball proposa la creació d'un Parc Agrari com una de les possibles solucions per a frenar la destrucció de l'Horta.

L'objectiu del Parc Agrari és la conservació de la identitat agrícola d'un territori en equilibri amb els seus valors ecològics i socials, mitjançant l'ordenació del sòl, de les infraestructures i de les activitats.

En aquest treball es delimiten, es descriuen, s'analitzen i es proposen actuacions per a una zona d'horta molt concreta com és la Partida de Dalt de Campanar, per bé que cal entendre aquestes 250 ha de superfície entre la Ronda Nord de Mestre Rodrigo i l'antic caixer del Túria com un mateix espai d'horta i, per tant, la creació del Parc Agrari ha de realitzar-se en tota aquesta superfície.

La comunicació forma part d'un treball més extens que es presentà com a treball de final de carrera de l'autor en la E.U.I.T.A. de la Universitat Politècnica de València.

L'HORTA DE VALÈNCIA COMO ESPACIO EDUCATIVO

Javier García Gómez i Yolanda Amasifuén Ruiz

Atesa la complexitat del sistema de l'Horta, les solucions també ho són, per la qual cosa caldrà actuar-hi des de distints àmbits (tecnològic, legal, polític, econòmic, educatiu...). Aquest treball se centra concretament en l'àmbit educatiu entenent, però, que l'Educació no és una activitat exclusiva dels xiquets i dels joves que s'inclouen en els diferents nivells educatius, sinó que afecta també als adults de qualsevol condició.

Per a poder revaloritzar l'Horta caldrà que els habitants de la ciutat, que en són els principals beneficiaris, se'n preocupen, en prenguen consciència i hi actuen en conseqüència. Per a això cal una educació de la població que la sensibilitzen de l'interés dels productes de l'Horta perquè en consumeixca, sensibilització que es pot realitzar mitjançant campanyes específiques.

Completant aquestes campanyes se n'ha de fer una altra entre els escolars de primària i secundària perquè coneguen i valoren l'Horta. Com a part de les activitats, es podrien dedicar algunes zones d'Horta per a ser conreades pels escolars amb finalitats didàctiques. Fins i tot, es podrien reconvertir algunes construccions com alqueries i barraques per a finalitats educatives. Es podrien establir itineraris didàctics en l'Horta per mitjà dels quals es mostraren els valors agrícoles, culturals i patrimonials. Per a que tot açò siga possible caldrà formar al professorat, de forma que qualsevol actuació d'aquestes característiques haurà d'incloure cursos de capacitació per als docents.

En el treball que presentem es fa una descripció d'una experiència en la qual es realitzà una campanya educativa entre escolars, dins d'un projecte *Life* de la Unió Europea.

ACTIVITATS PARALEL·LES

INTERCANVI ENTRE ALUMNES DE SECUNDÀRIA DE LA COMARCA

El divendres dia 4 d'abril, coincidint amb el començament de les Jornades Científiques del II Congrés d'Estudis de l'Horta Nord, alumnes de diversos centres de secundària realitzaran una visita cultural a Vinalesa.

L'activitat ha estat promoguda pel Centre d'Estudis de l'Horta Nord i l'IES Enrique Tierno Galván de Montcada i pretén iniciar un seguit de "trobades" multilaterals que fomenten el coneixement del medi geogràfic i històric dels nostres pobles a través del contacte directe i la interacció entre els seus habitants-estudiants.

La celebració del Congrés ha fet que aquesta primera experiència constitueixi una visita unilateral de tots els instituts participants al poble de Vinalesa. L'institut amfitrió serà el centre concertat Santa Joaquina de Vedruna. La responsable didàctica de l'activitat serà Mª Teresa Torres, professora d'aquest centre i sòcia del Centre d'Estudis de l'Horta Nord. Els conductors de l'activitat seran alumnes de 4t d'ESO de l'esmentat col·legi de Vinalesa que s'organitzaran per grups per presentar els seus companys d'altres pobles com és la seua localitat des del punt de vista geogràfic, històric i artístic.

El recorregut tindrà estacions al nucli històric del poble (Pça del Castell), a la Parròquia de Sant Honorat, a l'Ermita de Santa Bàrbara, a la Casa de la Música i a la Casa de la Seda, antiga Fàbrica Reial construïda al s. XVIII que funcionà durant part dels segles XIX i XX com a fàbrica de teixits de jute, i que hui és seu institucional de l'Ajuntament de Vinalesa i centre cívic que allotja, entre altres serveis, la Biblioteca i la Sala d'Exposicions Municipal. La visita conclourà, precisament, a la Sala d'Exposicions on estarà ubicada una exposició fotogràfica sobre els paisatges de la Séquia de Montcada. Organitzada pel Centre d'Estudis i patrocinada per la Reial Séquia de Montcada, aquesta exposició vol posar en valor la dimensió estètica, avui amenaçada pel soterrament indiscriminat de la "séquia gran", que genera aquest eix, alhora natural i històric, que identifica i vertebrava l'Horta Nord. La visita a l'exposició estarà a càrrec d'Ignasi Mangue, Comissari de l'exposició i membre de la Comissió de Geografia i Medi Ambient del Centre d'Estudis de l'Horta Nord.

Es pretén que aquesta visita estímul l'interès per realitzar-ne d'altres així com la reflexió dels docents implicats sobre les possibilitats didàctiques d'aquestes experiències. El mateix Congrés oferirà un moment per a fer-ho en un col·loqui que es celebrarà diumenge, després de la conferència de Javier García Gómez, Catedràtic de Didàctica de les Ciències Socials a l'Escola de Magisteri de València, que du per títol "L'Horta de València como espacio educativo".

EXPOSICIÓ FOTOGRÀFICA: LA SÉQUIA REIAL DE MONTCADA

Dins de les activitats d'aquest Segon Congrés d'Estudis Comarcals sobre l'Horta Nord, orientat de forma significativa a la problemàtica del nostre regadiu, i especialment, a una reflexió sobre els canvis i transformacions que s'estan succeint en el nostre territori, fet i fet, era una referència inexcusable la presència de la Reial Séquia de Montcada.

Aquest gran canal de regadiu, creat fa ja més d'un mil·lenni, sota l'empara de la societat musulmana que poblava aquestes terres, i ratificada per la posterior donació i privilegis de Jaume I i els seus successors en època medieval, encara hui, viu i fa viure a la gent de la nostra comarca en aquest estrenat segle XXI.

Així doncs, en l'incomparable marc que ens proporciona l'interior de la centenària Casa de la Payesse a Vinalesa, hem volgut apropar-nos a aquest gran paisatge hidràulic, i mostrar l'actual rastre de la seua presència al llarg de la comarca, a través d'una senzilla mostra fotogràfica. Ja que considerem que la Séquia de Montcada, no sols és el gran pulmó hidràulic de l'espai agrícola que circula entre Paterna i Puçol, sinó que constitueix també, per antonomàsia, un dels més importants valors patrimonials de l'Horta de València.

Per consegüent, la preservació de la cultura de l'aigua, un patrimoni autòcton present encara en les nostres vides, ha sigut, sens dubte, el principal estímul per a elaborar la present exposició

fotogràfica sobre la Séquia de Montcada. Una exposició, que sense la pretensió de ser un catàleg patrimonial d'aquesta séquia, ha intentat reflectir alguns dels seus elements arquitectònics més significatius, i com no, mostrar altres aspectes del món agrari de l'Horta, vinculats al propi funcionament d'aquesta comunitat de regants que afona els seus arrels en el passat.

FIRA D'ENTITATS COMARCALS

La fira d'entitats comarcals vol ser un espai de trobada i intercanvi entre totes les associacions, entitats i institucions que treballen en la comarca de l'Horta Nord per promocionar la cultura, la llengua i els valor cívics. En el moment de tancar aquest programa ja havien confirmat la seua participació:

- Salvem el Cabanyal
- Colla Ecologista de Massarrojos
- Associació Cultural Vianants – L'Aljama (Rafelbunyol)
- Edicions l'Eixam (Tavernes Blanques)
- Associació Cultural Macarella (Bonrepòs i Mirambell)
- IES Tierno Galván (Montcada)
- Taller d'Història Local de Godella
- Colla de Dimonis de Massalfassar
- Plataforma Per l'Horta
- Associació de Veïns Carraixet (Almàssera)
- Periòdic El Cresol (Meliana)
- Associació Cultural l'Almara (Burjassot)

VINALESA

Notes per a la seua història relacionada amb la del País Valencià

Conferència pronunciada pel doctor Manuel Sanchis Guarner i transcrita per Joan L. Sanchis
Publicada al llibre de festes de l'any 1974

Vinalesa abans de la reconquesta

- L'organització agrària dels àrabs
- La toponímia

Anem a parlar un poc de l'origen de la Cristiandat a Vinalesa i de com s'ha desenrotllat dins de la Història del País Valencià a partir del segle tretzè.

Abans dels àrabs aquesta planura central del litoral valencià, que constituís l'Horta de València, era terra en gran part secà. Els productes principals eren blat, l'olivera i la vinya. Ja hi havia regadius, perquè les sèquies del Túria no són de creació àrab, sinó romana. Durant l'època àrab, i més concretament durant el Califat, el paisatge de la Planura Valenciana va canviar substancialment per la intensificació de l'agricultura. Al segle disset fou quan s'introduïren a València els cultius més característics: l'arròs i la taronja.

Una nova distribució i organització de la propietat va permetre d'incrementar l'explotació agrícola.

Els àrabs tenien tres tipus d'explotacions agrícoles importants, almúnies, rafals i alqueries.

L'almúnia era el tipus més gran de tots, el veritable latifundi, però al País Valencià hi havia poques, moltes menys que en Aragó. En la nostra terra predominaven els rahals o rafals, de dimensió més reduïda que l'almúnia, però proveïts de trulls, cellers, almàsseres, forns, etc. Alguns dels rahals han donat origen a pobles: Ràfol, i Ràfols, Rafelguaraf, Rafelbuynyol... El rafal era la unitat mitjana d'explotació agrària, tenia caràcter indivisible; equivalia, doncs, a la masia catalana.

L'alqueria, que encara hi ha a l'Horta de València, es referix a una explotació agrària encara de relativa amplitud però per ser molt més petita que les anteriors sols resulta rentable en les terres fèrtils de regadiu. Sempre té un edifici amb les habitacions del pis superior habilitades per a vivenda ocasional del senyor.

Encara hi ha una altra explotació agrícola, la del minifundi, presidida per l'estatge del llaurador que la treballa: la barraca.

Algunes d'aquestes explotacions conserven el nom romà o mossàrab, com "Foios" paraula que ve del llatí "foveus" = foia o clot.

Però el més corrent era que l'explotació prenguera el nom del senyor àrab que posseïa el lloc. El nom de Vinalesa obeeix a aquesta raó.

Gran part dels topònims àrabs estan formats per un component inicial variable, seguit del nom de la família en genitiu. Aquell component a vegades es diu **Abú** (=pare) i més sovint **Ibn** (=fill). Exemples de compostots amb el primer són Albocàsser, Albuixec, Bolbait, Bolufer, Bolumar, Bolata, etc.

Els topònims derivats de l'afix "ibn" o "ben" podem dividir-los en tres grups:

- Els que comencen per "ben": Benaguasil, Benagéver, Benassal, Benasau, Benàger, etc.
- Els que comencen per "beni" (plural de "ben": Benicàssim, Benifaió, Benigànim, Benipeixcar, Beniel, Benimàmet...
- Els que comencen per "vin": forma que pressuposa una etapa prèvia "abén", amb el tractament romànic de -b- intervocàlica; i així tenim Vinaròs (=ibn-Arús), Vinromà (ibn-Romà), Vinaixa (=ibn-Aixa), Vinatea (=ibn-Atiyya), VINALESA (Ibn-Alisa).

Ací, a la mateixa Horta de València, és freqüent el fenomen de metàtesi o alteració del lloc dels sons, pel que aleshores Vinalesa sona "Vilanesa", incorrecció per etimologia popular que relaciona el primer element del topònim amb el nom llatí "vila" (=masia). També he sentit pronunciar "Milanesa", amb la deformació de la consonant bilabial inicial per error acústic.

Vinalesa, abans d'arribar a ser un rafal individual, fou una simple alqueria depenent de Foios, igual que Albalat o Meliana. Durant l'època musulmana Foios era considerat com un poble de certa importància dintre de l'Horta, un nucli comarcal.

La crònica de Jaume I el Conqueridor, quan ens parla de la batalla del Puig, ens diu que Zayyan, el rei moro, va fugir fins arribar a les terres que hi ha entre Foios i el Carraixet. Potser fóra als termes de ibn-Alisa.

Vinalesa cristiana durant l'Edat Mitjana

Un orgull de patriotisme mal entés, vol fer sempre l'origen del poble anterior a l'establiment de la cristiandat, per considerar que l'antiguitat constituïx un fítol de noblesa. Però és ben cert que per a quasi tota l'Horta de València, la reconquesta significà només un canvi de "senyor", puix que com a cultivadors van continuar els moros. Els propietaris musulmans foren desposseïts i substituïts per nous senyors cristians, catalans o aragonesos.

Certament alguns llocs foren repoblats per cristians; però respecte a Vinalesa no consta que fos així. Cal dir que en cap cas no en foren expulsats els sarraïns. Podem suposar que la presència d'un nucli de cristians a Foios és del mateix any de la Conquesta (1238), i que no tardaria molt a haver-ne a Vinalesa, on, com diu Sanchis Sivera, des de temps molt antic hi havia una ermita per als actes de culte cristià, dependent de la parròquia de Foios.

Les primeres notícies documentades sobre Vinalesa són de l'any 1349. (En realitat són pocs els pobles de l'Horta que tenen documentació concreta en una data tan reculada) Per aquestos documents sabem que aleshores el propietari de Vinalesa havia estat, En Bertomeu Matoses, funcionari de la Corona d'Aragó. Per alguna irregularitat en l'exercici de la seua missió, li havien estat confiscats els seus béns, i amb aquests el lloc de Vinalesa.

La vídua d'En Matoses, Na Castellana, aconseguí comprar a la Corona el lloc de Vinalesa el subdit any 1349, però no fon per molt de temps, puix que l'any 1398 era possessió del ciutadà En Joan Benet, personatge de qui a penes tenim notícies.

Durant la segona meitat del segle catorzé hi hagué en Europa una horrorosa epidèmia, coneguda en la Història pel nom de "La Pesta Negra". A conseqüència d'ella morí dos parts de la població europea (dos de cada tres). El percentatge fou major a la Corona d'Aragó, on morí el 75% de la població (tres de cada quatre).

Econòmicament la Pesta Negra fou desastrosa, perquè va deixar els camps despoblats i erms i les ciutats arruïnades, puix que també el comerç se'n va anar avall. On l'economia era fonamentalment comercial i industrial, com a Catalunya i Mallorca, tardaren més a refer-se que no al regne de València que tenia una sòlida base agrària.

El segle quinzé fou per a València l'època de màxim esplendor. En començar aquest segle ja s'ha alçat de la gran destrossa que li va suposar la Pesta Negra. Afavorí el ressorgiment valencià la fase de recessió econòmica perquè travessa quasi tota Europa al s XVé. El País Valencià s'aprofita per a desenrotllar l'agricultura, el comerç i la indústria. Al començament del s. XVé València ciutat tenia uns 40.000 h. Cap a l'any 1476 hi havia passat a 85.000 h. Era la primera ciutat cristiana de la Península, inclosa Lisboa que ja es beneficiava de la incipient expansió marinera. Al mateix temps, Barcelona comptava 30.000 h., Saragossa 20.000 h., Madrid 10.000 h. Dins de la Península sols la ciutat musulmana de Granada avantatjava a València en poblament; tenia 90.000 h.

Hem dit que el segle XVé és l'època més brillant de València, en tots els ordres, però econòmicament i culturalment arriba al cim. És el segle d'Alfons el Magnànim. Aquest Rei quasi sempre estava a Nàpols. Ací a València, en lloc se u havia deixat la seua muller, la Reina Maria, dona lletja i malalta. Alfons havia estat guanyat del tot per la nova mentalitat humanista, coneguda durant les campanyes per a la conquesta de Nàpols. Conegué no sols els nous corrents renaixentistes, sinó també els plaers de la "dolce vita" i l'amor al luxe. Així i tot, és de notar el gran afany que tenia per la cultura. La presència d'Aragó en la Itàlia renaixentista portà a València un gran llustre intel·lectual.

Ara bé; tingam en compte que a l'època del renaixement la cultura no s'entenia més de la classe aristocràtica, els alts clergues i alguns burgesos prepotents. La massa del poble, i fins la petita burgesia i la baixa clerecia no treien gens de profit de l'avanç cultural.

La Reina Maria, que tenia coneixença de la vida alegre del seu marit a Itàlia, i que veia els estranys –escandalosos– costums dels italians que venien a València, i dels aristocràtics i curials valencians que hi retornaven, encapçalà el moviment reaccionari contra el "italianisme" reflectit en els nous costums i modes. Aquesta actitud la refermaven els burgesos i el poble per motius econòmics, i per altres motius (religiosos i morals) els frares.

Per aquestes dates era senyor de Vinalesa el metge Gabriel Garcia, figura molt destacada en la Història de la Medicina de València. Per la seua categoria professional era "arxiatra", o sia, metge de la Casa Reial. Quan En Gabriel va saber de la malaltia de mort que patia la Reina, encara que ell també estava malalt i tenia una edat molt avançada, es feu dur amb unes andes fins València. Allí, junt al llit de la Reina, es trobava l'altre arxiatra, no menys famós, Jaume Roig, autor del "Llibre de les dones". A En Gabriel Garcia, com a més antic en el càrrec, va

correspondre sotmetre a la reina a la prova de la mort. Consistia aquesta en acostar-li als ulls un ciri, i després a la boca. Avui diríem que fon ell qui certificà la mort de la Reina.

Altre aspecte destacat del s. XV és l'eclesiàstic. La força del nou impuls arribà a canviar la mateixa organització tradicional. València de diòcesi esdevingué arxidiòcesi.

De molt antic hi havia un problema sense solució. I era el següent: invocant uns precedents visigòtics, el Cardinal Primat de Toledo volia tindre jurisdicció sobre la Mitra (=Diòcesi) de València. En canvi el Rei d'Aragó estava interessat que fos el Cardinal Primat de Tarragona el qui tingué jurisdicció sobre el Bisbe valencià.

Gràcies a l'omnipotent influència del cardenal Rodrigo Borja, nascut a Xàtiva, i que arribaria a ser Papa amb el nom d'Alexandre VI, es trobà la solució per la qual València restava sotmesa al Cardinal Primat de Tarragona, però el prelat valencià tindria la categoria d'arquebisbe, és a dir, que pràcticament seria independent.

Açò feu que moltes esglésies sufrànies (=que depenen d'una parròquia) esdevinguessen parròquies independents. Aleshores nasqué la parròquia de Vinalesa. La Bul·la per la qual l'Església d'aquest lloc se separa de la de Foios i adquireix personalitat pròpia està datada el dinou de juliol de l'any mil quatre-cents setanta-tres. El metge Gabriel Garcia fon patró secular de la nova Parròquia, iniciant amb els seus béns el patrimoni parroquial. Vinalesa tenia aleshores 32 cases.

Vinalesa en l'edat moderna

La pugna de mentalitats i classes socials que veien als s.XVé, esdevé al segle XVIé enfrontament armat, conegut en la Història amb el nom de "Guerra de Germanies". D'una banda es trobaven els gremis tradicionals, que no s'havien sabut adaptar a la nova mentalitat mercantil del Renaixement, que significava el canvi de la indústria artesana tradicional i protegida per l'organització financera, lliurecanvista capaç de grans empreses. D'altra banda hi havia els representants d'aquesta nova tendència, que venia fent del petit comerç medieval una nova realitat econòmica gràcies –en part- als crèdits bancaris, etc.

En aquest s. XVI tenim un altre fenomen molt important per a conèixer el desenrotllament de la Història del País Valencià. En l'edat mitjana l'aristocràcia solia fer front a la Corona, sempre demanant-li nous privilegis. La Corona s'havia de sostindre afavorint al burgesia i al poble per a lluitar contra l'exigent aristocràcia.

Amb l'arribada del Renaixement l'aristocràcia es fa cortesana i forma un binomi amb la Corona, que, per una banda, afavorix l'absolutisme reial, i per altra enfonsa el poble en la més ignominiosa impersonalitat política.

La Guerra de les Germanies significà la derrota de l'organització gremial valenciana i de la categoria política del poble, i en aquesta època de nova mentalitat aristocràtica s'han plantejat uns problemes religiosos molt violents.

Hi havia necessitat de reformar la vida monàstica i conventual. Aquestes formes religioses s'havien agreujat per l'ambient paganitzant i per l'esperit criticista del renaixement intel·lectual i artístic. El dogmatisme medieval s'afluixa davant del nou racionalisme, i a la societat teocèntrica, obsessionada per al vida ultraterrena, succeix una societat antropocèntrica i hedonista.

Dins de l'Església universal (=europea), Erasme de Rotterdam fon el cap dels reformadors de primera hora. El mateix emperador, Carles V, simpatitzava amb l'erasmisme, i les seues tropes arribaren a saquejar la ciutat de Roma, per tal d'obligar el Papa a fer un concili reformador. Però els ànims es radicalitzaren i s'arribà a l'escissió encapçalada per Luter.

Aquesta conjuntura social –amb tota la seua complexitat- inclou un canvi de mentalitat.

A la fi del segle XVIé a Espanya –on no hi havia arribat la "Reforma"- es realitza la "Contrarreforma", que entre altres moltes coses significà una renovació de l'ensenyament escolàstic i el principi d'una reacció ascètico-mística i puritana ben oposada a l'anterior esperit renaixentista de l'aristocràcia hedonista.

En aquesta època el senyoriu de Vinalesa ha passat l'any 1539 al cavaller Francesc Juan, un fill del qual don Lluís Juan, regalà l'any 1570 a l'església de Vinalesa la relíquia de Sant Honorat, bisbe d'Arles. També fon per aquell temps, l'any 1558, que Sant Lluís Beltran beneí un pou del poble, a l'aigua del qual li eren atribuïdes virtuts miraculoses; la tradició diu que també l'havia beneït Sant Vicent Ferrer abans, segons refereix Martínez Aloy.

Notícies de 1602 ens diuen que el senyoriu de Vinalesa havia passat a la propietat d'En Lluís Sorell, de la família de Mossén Sorell, comerciants enriquits. Sabem que aquesta família tenia un palau al poble d'Albalat, que per ells es diu "dels Sorells", i la seua casa pairal era a l'avui dita Plaça de Mossén Sorell, de València. Aquest palau s'incendià l'any 1878. Algunes peces gòtiques d'ell, de gran valor artístic, paren pel museu del Louvre i pel museu de Copenhagen.

L'any 1620 Vinalesa passà a la propietat de la Cartoixa de Porta-Coeli, però en 1649 el senyoriu havia passat a mans de Joan de Pertusa, i posteriorment a la cartoixa de Vall de Crist que el posseí fins a l'extinció del règim senyorial.

En el segle XVIII, un dels progressistes membres de la Societat d'Amics del País, don Josef Lapayese, establí el 1784 a Vinalesa una fàbrica de filatura de seda, molt elogiada per Cavanilles, la qual en el segle següent, els seus nous propietaris, els senyors Trènor, transformaren en jutera.

Conclusió

En realitat, la Història de Vinalesa és ben consemblant a la dels pobles de l'Horta. No ha estat l'escenari de grans fets històrics, la qual cosa, per cert, és una gran sort per als habitants d'aquest poble, puix que a sovint les conseqüències dels grans esdeveniments són dolentes per als pobladors on succeïxen.

Ara bé, si és una història molt coherent. I la coherència històrica no manca importància, i dóna garantia de continuïtat. Quan els pobles coneixen què han estat, saben millor què són, i amb la consciència de les seues limitacions i la seua capacitat, poden emprendre amb més seguretat la tasca de construir el seu futur col·lectiu.

EL CENTRE D'ESTUDIS I LA DINÀMICA CULTURAL DE L'HORTA

El Centre d'Estudis de l'Horta Nord és una associació cultural constituïda legalment l'any 1994 amb la finalitat de promoure i difondre la cultura i el patrimoni de la comarca.

A l'article tercer dels nostres estatuts es concreten aquests objectius generals quan es diu:

"... L'Associació pretén ser un important element d'animació cultural de la vida comarcal, per la qual cosa els seus fins són els següents:

- a) La recerca en els diversos camps de la cultura [...] i el foment de la consciència comarcal entre els habitants de l'Horta Nord.
- b) El foment de les activitats d'índole científica i cultural [...]
- c) L'estimulació de la presència de la comarca en les institucions d'ensenyament.
- d) La defensa del patrimoni natural, lingüístic, cultural, històric i artístic de l'Horta Nord, fomentant la seua catalogació conservació i divulgació [...]
- e) La sensibilització dels poders públics [...] respecte a les necessitats culturals [...]
- f) La potenciació de la imatge de la comarca entre els seus habitants i la contribució al manteniment de la seua personalitat [...]
- g) L'adopció de les mesures necessàries per col·laborar amb totes aquelles entitats que [...] canalitzen llurs esforços cap al desenvolupament de la comarca [...]"

Des d'aleshores ençà hem superat amb escreix el centenar de socis, i hem anat fent realitat alguns dels objectius exposats encetant i oferint als agents culturals de la comarca diverses iniciatives, com ara:

- La formació de diversos grups de treball que s'ocupen de l'estudi de la geografia, història, cultura popular, patrimoni monumental, bibliografia, fons arxivístics i llengua de la comarca.
- La celebració d'un Primer Congrés d'Estudis de l'Horta Nord (Meliana, 16-18 de maig del 1997) amb un rotund èxit tant pel que fa a les comunicacions i ponències presentades —superaren la cinquantena— com a assistència de públic.
- La publicació de les Actes del Primer Congrés, un volum 534 pàgines que recull una bona mostra de les comunicacions que s'hi presentaren.
- L'organització, dintre del marc del Congrés, d'una Primera Mostra de Rebosteria Comarcal, amb representació de tots els pobles de la comarca i la participació de més de cinquanta forns.
- L'elaboració d'un Catàleg Bibliogràfic Comarcal, del qual hem anat publicant algunes parts.
- La confecció d'una exposició itinerant sobre el patrimoni arquitectònic comarcal —Una (ad)mirada a l'arquitectura de l'Horta Nord— que s'ha exhibit en nombrosos pobles de la comarca (El Puig, Meliana, Vinalesa, Montcada, Museros, Bonrepòs i Mirambell, Massarrojos, etc.).
- L'organització de diverses visites culturals a alguns dels nostres pobles (Foios, El Puig, Campanar, Meliana, Montcada, el Cabanyal, Godella, etc.) amb gran afluència de públic.
- La participació activa en la fundació i funcionament de la Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià.
- La denúncia sistemàtica a l'administració pertinent de qualsevol agressió al patrimoni arquitectònic, natural o cultural de l'Horta Nord (alqueria del Pi de les cases de Bàrcena, el pouet de Campanar, el Cabanyal, el "paretó" d'Alfara, les pedreres de les vinyetes de Montcada, la casa Llopis d'Almàssera, les sitges de Burjassot, el molí de Baix de Massamagrell, l'abocador de la partida del barranquet de Museros, el jaciment arqueològic del Tos Pelat de Montcada, el magatzem de la plaça sant Ferran de Bonrepòs i Mirambell, etc.
- La col·laboració amb altres entitats comarcals: Premis Literaris de Puçol, Seminari sobre l'Horta de València de la plataforma Per un Cinturó d'Horta, Segones Jornades d'Història d'Alboraia, Actes de la Commemoració del 750 aniversari de la carta pobla de Massarrojos, Diverses edicions de la Fira del Llibre de Meliana, Setmana Cultural dedicada a la festa de sant Antoni d'Albalat dels Sorells, revista comarcal La Roda del temps, etc.
- Confecció de Cinc Rutes per l'Horta per a fer a peu o en bicicleta, patrocinades pels Ajuntaments de Vinalesa, Foios, Alfara i Bonrepòs i Mirambell.

HORARIS D'AUTOBUSOS
GUIA DE BARS DE VINALESA